

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 342.72/.73 (478) (043.2)

PAVLENCU MARIANA

**PROTECȚIA JURIDICĂ A PERSOANELOR CU
DIZABILITĂȚI ÎMPOTRIVA DISCRIMINĂRII: CAZUL
REPUBLICII MOLDOVA**

Specialitatea: 552.01. – Drept public (constituțional)

Autoreferatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei „Științe polițienești și socio-umane” a Facultății Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Conducător științific:

CÂRNAȚ Teodor, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **CUȘMIR Marcel**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
2. **GUȚULEAC Victor**, doctor în drept, profesor universitar

Componenta Consiliului Științific Specializat:

1. **COSTACHI Gheorghe**, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **GORIUC Silvia**, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar
3. **BALMUȘ Victor**, doctor habilitat în drept, profesor cercetător
4. **BELECCIU Ștefan**, doctor în drept, conferențiar universitar
5. **GUCEAC Ion**, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent

Susținerea tezei va avea loc la „18” octombrie, ora 14.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 18. 551.01 – 13 din cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe din Moldova, str. Ștefan cel Mare și Sfint 1, sala 308, municipiul Chișinău, MD-2009, Republica Moldova.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Academiei de Științe a Moldovei și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la „16” septembrie 2016

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

GORIUC Silvia, doctor în drept, conferențiar universitar _____

Conducător științific,

CÂRNAȚ Teodor, doctor habilitat în drept, profesor universitar _____

Autor,

PAVLENCU Mariana _____

RPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Abordarea prezentului subiect a fost condiționată de importanța crescândă a drepturilor și libertăților fundamentale în edificarea regimurilor constituționale autentice și de necesitatea garantării acestor drepturi tuturor persoanelor fără nici o deosebire. Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale persoanelor cu dizabilități rămîne o problemă extrem de stringentă atît pentru comunitatea internațională cît și pentru Republica Moldova.

Pe baza estimărilor populației din 2010– 6.9 miliarde, din care 5,04 miliarde de 15 ani și peste și 1,86 miliarde sub 15 ani—și cu estimările referitoare la prevalența dizabilității din 2004 (Sondajul Sănătății Globale și studiul Povara Globală a Bolii) s-a constatat că existau în jur de 785 (15.6%) pînă la 975 (19,4%) de milioane de persoane de 15 ani și peste care trăiau cu dizabilități. Dintre aceștia, aproximativ 110 (2,2%) pînă la 190 (3,8%) de milioane se confruntau cu dificultăți grave de funcționare. Dacă se includ și copiii, s-a estimat că peste un miliard de oameni (sau aproximativ 15% din populația lumii) trăiesc cu dizabilități. [1, p. 30]. La nivel european persoanele cu dizabilități sînt în număr de circa 80 milioane sau și mai mult de 15% din întreaga populație. Unul din patru europeni are un membru de familie cu dizabilitate [2].

Dizabilitatea este o provocare tot mai mare și pentru Republica Moldova, din cauza procesului de îmbătrînire a populației, a riscului de accidente, precum și a numărului în creștere al cazurilor de afecțiuni cronice (diabet, boli cardiovasculare, tumori ș.a.). Numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova este de 184,8 mii persoane, inclusiv 13,4 mii copii cu vîrsta de 0-17 ani. În ultimii 5 ani numărul acestora a crescut cu 2,7% în general, iar în cazul copiilor a scăzut cu 11,3%. Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,2% din populația totală a țării, iar copiii cu dizabilități constituie aproape 2% din numărul total al copiilor din Republica Moldova. În medie, la 10 mii de locuitori revin 520 persoane cu dizabilități și 193 copii cu dizabilități revin la 10 mii de copii cu vîrsta 0-17 ani. Aproape fiecare a șaptea persoană cu dizabilitate se încadrează în categoria celor cu dizabilitate severă [3].

În pofida schimbărilor pozitive la nivel internațional privind consacarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, schimbări care s-au reflectat pozitiv și la nivel național, persoanele cu dizabilități constituie o minoritate și continuă să se confrunte cu atitudini negative și cu probleme de adaptare, care nu le permit să participe de pe poziții de egalitate la viața socială. Iar în procesul realizării drepturilor fundamentale se confruntă cu încălcări ale acestora [4, p. 3] care se manifestă în diverse forme de discriminare. Conform unui studiu realizat de Asociația „Motivație” în 2014 [5, p. 9] încălcarea demnității și atitudinea discriminatorie este una din problemele de bază cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, iar potrivit raportului de activitate pentru anul 2014 al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității [6, p. 3], persoanele cu dizabilități se află pe locul trei în ierarhia celor mai discriminate criterii. Conform unui alt studiu [7, p. 8] realizat în 2014 de către Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării în parteneriat cu Institutul de Politici Publice

din Chișinău, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării din România și Institutul pentru Politici Publice din București, pe un eșantion de 1070 de persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 65 ani, la întrebarea „*dacă există discriminare în RM?*” – 82,8% din respondenți au răspuns afirmativ. Iar în ce privește întinderea fenomenului discriminării persoanelor cu dizabilități, acestea sunt cel mai frecvent discriminate la angajarea în câmpul munci (63%), la locul de muncă (51%), în instituțiile de educație (31%), în relații cu autoritățile (30%), în viața politică (22%) și cel mai puțin în familie (19%) [8, p. 18].

Avînd în vedere circumstanțele expuse mai sus, dar și necesitatea de a răspunde pozitiv la schimbările operate pe plan internațional în materie de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități, mai cu seamă prin adoptarea în 2006 a *Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități*, considerăm că investigarea subiectului protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării capătă o importanță deosebită, pe care o vom dezvolta în cadrul acestei lucrări.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Cercetînd subiectul de abordare al prezentei teze, am constatat că la această etapă de dezvoltare nu există suficiente studii consacrate promovării și respectării drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități și cu atît mai mult nu există nici o lucrare consacrată în mod exclusiv protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva unuia dintre cele mai prezente vicii ale societății contemporane – *discriminarea*. În această ordine de idei, ne permitem să concluzionăm că, în prezent, aspectele și conceptele cercetate în prezenta teză de doctor sînt insuficient abordate atît de mediul academic național, cît și de cel din străinătate în condițiile în care consacrarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale constituie o condiție indispensabilă edificării regimurilor constituționale contemporane care în mod obligatoriu implică garantarea acestor drepturi și libertăți și pentru persoanele cu dizabilități. Această situație a și determinat necesitatea prezentului studiu care și-a propus ca obiectiv determinarea esenței conceptelor de „*dizabilitate*”, „*persoană cu dizabilități*”, „*discriminarea pe criteriu de dizabilitate*”, dar și a cauzelor și condițiilor care duc la discriminarea acestei categorii de persoane, dar mai cu seamă a formelor și modalităților de luptă cu acest flagel.

Este evident că abordarea subiectului acestei teze nu doar că prezintă actualitate, dar se impune mai ales pentru a da curs schimbărilor operate la nivel internațional, schimbări care pot fi transpuse la nivel național doar prin dezvoltarea acestor tendințe în studii și cercetări pe domenii concrete de dezvoltare.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul cercetării îl constituie analiza celor mai importante instrumente și mecanisme internaționale, europene și naționale de combatere eficientă a fenomenului discriminării pe criteriu de dizabilitate, oricare ar fi forma de manifestare, pentru a asigura nu doar respectarea drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități pentru a asigura integrarea eficientă acestora în societate.

Realizarea scopului propus este posibilă doar prin îndeplinirea următoarelor **obiective**:

- analiza evoluției condiției persoanelor cu dizabilități în contextul edificării cadrului normativ de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale;
- analiza etapelor de formare și încărcătura conceptuală a noțiunilor de *dizabilitate, persoană cu dizabilități*;
- elucidarea conceptului de *discriminare pe criteriu de dizabilitate*, din punctul de vedere al formelor de manifestare, întinderii fenomenului, condițiilor și cauzelor care îl generează;
- dezvăluirea conținutului categoriei *drepturi ale persoanelor cu dizabilități* în raport cu categoria *drepturile și libertățile fundamentale ale omului*;
- identificarea, sistematizarea și analiza celor mai importante instrumente internaționale, europene și naționale de garantare a drepturilor persoanelor cu dizabilități și de combatere a fenomenului discriminării pe acest criteriu;
- elucidarea și explicarea procedurilor de sesizare și angajarea protecției mecanismelor internaționale și naționale în cazurile de discriminare a persoanelor cu dizabilități ținând cont de nivelul de acțiune, specificul intervenției și protecția acordată de aceste mecanisme persoanelor cu dizabilități, mai cu seamă în cazul concurenței de proceduri;
- formularea recomandărilor științifice pentru îmbunătățirea legislației naționale și a practicii judiciare pe segmentul problematicii investigate.

Metodologia cercetării științifice. Pentru a realiza cea mai complexă abordare a subiectului protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, am utilizat următoarele metode de cercetare științifică: metoda istorică, metoda logică, metoda comparativă, metoda prospectivă, metoda analizei sintetice.

Noutatea științifică și importanța practică a rezultatelor obținute. Este determinată de faptul că este de remarcat că deși există un număr semnificativ de cercetări și publicații la tema non-discriminării la general, tematica cu privire la protecția persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, cu regret, nu a fost supusă pînă la etapa actuală unor investigații științifice multidimensionale de amploare. Prin urmare, insuficiența unor lucrări de specialitate în domeniu, precum și nivelul de investigare, determină oportunitatea acestui studiu, care vine să elimine aspectul lacunar în domeniul cercetat.

Prezenta lucrare oferă o analiză de ansamblu a celor mai importante instrumente și mecanisme de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, dar mai important este faptul că poate servi drept suport practic persoanelor cu dizabilități în lupta cu tratamentele discriminatorii la care sunt supuse cu regularitate.

Cercetarea problemei științifice ne-a permis să formulăm următoarele **rezultate științifice**:

- redefinirea conceptelor de *dizabilitate, persoane cu dizabilități*, în spiritul modelului social de abordare a acestor categorii pornind de la înțelesurile termenului *dizabilitate* formulat în *Clasificatorul Internațional al Funcționării*,

Dizabilității și Sănătății, dar mai ales de la cele formulate în *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități*;

- formularea înțelegerii exacte și întinderea conceptului *discriminare pe criteriu de dizabilitate* cu elucidarea formelor de manifestare și specificul acestora în cazul persoanelor cu dizabilități;

- argumentarea necesității asigurării drepturilor și libertăților fundamentale universale persoanelor cu dizabilități în aceleași condiții cu a celorlalți membri ai comunității civile și necesitatea de a elimina conceptul de „*drepturi ale persoanelor cu dizabilități*” atât din doctrina juridică și cadrul normativ, cât și din discursurile susținătorilor acestei categorii ca fiind discriminator;

- reflectarea lacunelor admise atât la abordarea doctrinară a acestui subiect, cât și la nivel normativ cu scopul de a oferi o viziune unică asupra domeniului de cercetare dar și de raționalizarea legislației în vigoare;

- identificarea și analiza principalelor tendințe și direcții de dezvoltare a domeniului cercetat atât la nivel internațional, cât și la nivel național cu anticiparea schimbărilor ce vor fi operate și politicilor necesare de promovat.

Problema științifică soluționată constă în elaborarea recomandărilor pentru modificarea actelor normative din Republica Moldova, care au menirea de a asigura protecția juridică eficientă a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, fapt care va contribui nemijlocit la ajustarea cadrului normativ național la cel internațional și va fi posibil determinarea metodelor de asigurare și promovare a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități și de combatere a faptelor de discriminare pe criteriu de dizabilitate.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării se explică prin descrierea, analiza și sintetizarea materialului doctrinar, normativ și instituțional privind discriminarea pe criteriu de dizabilitate și a mijloacelor de luptă cu acest fenomen; elucidarea conceptuală a noțiunilor de dizabilitate, persoană cu dizabilități, discriminare pe criteriu de dizabilitate, drepturi ale persoanelor cu dizabilități; sistematizarea și analiza instrumentelor și mecanismelor de prevenire, constatare și eliminare a formelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități indiferent de nivelul de acțiune; elucidarea cauzelor și condițiilor care generează fenomenul discriminării pe criteriu de dizabilitate și propunerea de strategii de depășire a situației create.

Valoarea aplicativă a lucrării cuprinde următoarele aspecte:

În plan **doctrinar-teoretic** – ca suport teoretic pentru o abordare științifică ulterioară mai aprofundată a problemei investigate.

În plan **normativ-legislativ** – cu siguranță că recomandările formulate în prezenta lucrare își vor găsi consacrare la nivel legislativ prin adoptare de acte normative sau prin operarea de modificări și completări ale normelor existente așa cum acestea sînt sugerate nu doar de noi prin analiza amplă efectuată, dar mai cu seamă sînt condiționate de necesitatea de a răspunde pozitiv acelor inițiative internaționale fără respectarea cărora nu este posibil parcursul democratic al RM.

Sub aspect **practic** – după cum s-a menționat mai sus, această lucrare a fost concepută chiar de la început ca un material cu posibilitate de exploatare în

practică adresat persoanelor cu dizabilități și celor care sunt preocupați de soarta ultimilor, pentru a le asigura un grad sporit de protecție împotriva faptelor de discriminare și a le asigura o integrare eficientă în societate.

Elaborările, realizările, concluziile și studiile realizate în cadrul prezentei lucrări sunt orientate spre a crea un mediu benefic pentru incluziunea totală a persoanelor cu dizabilități, dar și pentru a combate cu succes formele de discriminare pe criteriu de dizabilitate indiferent de persoana sau de nivelul de la care emană.

În plan *juridico-didactic* – considerăm că prezenta lucrare constituie o contribuție esențială la completarea literaturii de specialitate, fiind în același timp și o sursă de referință pentru teoreticieni, practicieni, specialiști atât din domeniul dreptului, sociologie, cât și din alte domenii adiacente. Totdată, prezenta cercetare poate servi ca suport metodic în elaborarea altor lucrări din același domeniu sau din domenii tangente.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. A fost descrisă *dizabilitatea* căci chiar dacă are la origine o deficiență a organismului uman nu se identifică cu starea de boală dar reprezintă o caracteristică particulară a individului.

2. S-a stabilit că în abordarea conceptului de dizabilitate accentele urmează a fi plasate nu pe deficiența pe care o prezintă persoana dar pe barierele sociale care fac imposibilă participarea acesteia la viața socială în condiții de egalitate cu celelalte persoane.

3. S-a argumentat că discriminarea persoanelor cu dizabilități este strâns legată de nivelul de incluziune sau de excludere socială a acestei categorii.

4. Au fost descrise condițiile promovării *modelului social* în abordarea persoanelor cu dizabilități conform căruia dizabilitatea încetează de a mai fi o problemă doar a individului și devine o problemă a întregii comunități în care acesta trăiește și se dezvoltă și în condițiile în care deficiențele de care suferă persoana cu dizabilități sunt tratate mai degrabă ca particularități de individualizarea subiectului decât ca probleme de sănătate este corect să se opereze cu sintagma de *persoane cu necesități specifice*.

5. Persoanele cu dizabilități se prevalează de aceleași drepturi și libertăți fundamentale în condiții de egalitate cu celelalte persoane doar că în anumite cazuri acestea necesită acțiuni de adaptare conform deficiențelor de care suferă persoana pentru a le face accesibile. Prin urmare edificarea unui regim constituțional democrat este posibilă doar în condițiile recunoașterii și garantării drepturilor și libertăților fundamentale pentru toți membrii societății civile fără deosebire.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei „Științe polițienești și socio-umane” a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al RM, discutată în cadrul catedrei la data de 26 noiembrie 2015. Rezultatele cercetării au fost examinate și aprobate la 10 martie 2016 în cadrul seminarului științific de profil din cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

De asemenea, o parte a rezultatelor cuprinse în lucrare au fost utilizate de autor în procesul predării cursursului: „*Protecția juridică a drepturilor omului*” în cadrul Facultății Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.

Publicațiile la tema tezei. Cele mai importante concepte ale prezentului studiu au fost expuse în 8 articole publicate în reviste științifice naționale și de peste hotare (cu un volum de 5,05 c.a.), inclusiv în prezentările la conferințele științifico-practice internaționale, în special: Conferința științifică internațională „*Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții*” care a avut loc la Chișinău 14.11.2014 (cu articolul „*Descrierea procedurii de contestare a faptelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități la CEDO*”); Conferința națională cu participare internațională *Devianță și criminalitate. Evoluție, Tendințe și Perspective* desfășurată la Bacău din România 19-20.11.2015 (cu articolul „*Rolul poliției în protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități*”).

Volumul și structura tezei. Teza de doctor este structurată în funcție de problema științifică investigată, de scopul și obiectivele de cercetare prestabilite, fiind alcătuită din adnotare în trei limbi, lista abrevierilor, introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 406 titluri, 11 anexe, 147 pagini text de bază, declarație privind asumarea răspunderii și curriculum vitae.

Cuvintele-cheie. Dizabiliate, persoană cu dizabilități, persoane cu necesități specifice, discriminarea pe criteriu de dizabilitate, drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități, instrumente și mecanisme de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1 „*Analiza situației în domeniul protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării cu identificarea problemelor de cercetare*” oferă o analiză a celor mai importante materiale, cercetări, studii realizate la tema tezei precum și analiza cadrului normativ internațional, european și național de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării.

Cercetînd cele mai recente realizări în domeniu din Republica Moldova, dar și din străinătate, am constatat că subiectul „*protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării*” nu a constituit obiectul unor preocupări complexe și fundamentale din partea reprezentanților mediului academic. Această realitate are la origine două cauze: prima privește caracterul puțin atractiv al tematicilor ce tratează condiția persoanelor cu dizabilități, cea de a doua cauză are în vedere caracterul interdisciplinar al subiectului de cercetare, care implică aspecte din diverse domenii de cercetare (*dreptului constituțional, dreptului omului, dreptului muncii și protecției sociale, asistenței sociale, dreptului internațional public etc.*)

În ce privește procesul de edificare a cadrului normativ de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, putem concluziona că, s-a realizat treptat și a corespuns etapelor de cristalizare și promovare a conceptului de drepturi și libertăți fundamentale ale omului și s-a concretizat inițial la nivel internațional după care a migrat spre mediile normative naționale exprimîndu-se

prin adoptarea și promovarea legilor antidiscriminare și normelor de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități.

La nivel internațional drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități sunt protejate prin două categorii de norme: prima este cuprinsă în instrumentele universale de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale așa ca: *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, *Pactele internaționale din 1966*, iar cea de a doua categorie de norme este cuprinsă în prevederile instrumentelor internaționale speciale de protecție și promovare a drepturilor persoanelor cu dizabilități așa ca: *Declarația drepturilor persoanelor cu handicap (1975)*, *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979)*, *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (1987)*, *Programul Mondial de Acțiune privind Persoanele cu Handicap (1982)*, *Regulile standard privind egalizarea de șanse pentru persoanele cu handicap (1993)* și *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 2006* etc.

În pofida nivelului înalt de protecție asigurat persoanelor cu dizabilități prin normele instrumentelor internaționale, în multe cazuri textele acestor instrumente fie sînt depășite de realitățile timpului, fie sînt compromise de natura deficitară a reglementărilor propuse. Astfel, există o serie de instrumente internaționale (*Declarația drepturilor persoanelor cu handicap; Convenția privind drepturile copilului din 1989; Programul Mondial de Acțiune privind Persoanele cu Handicap etc.*) care continuă să opereze cu terminologia învehită și discriminatorie așa ca „handicap”, „persoană cu handicap”. O altă categorie de instrumente (*Convenția OIM nr.111 privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei; Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățămîntului și Convenția Europeană a Drepturilor Omului etc.*), chiar dacă condamnă expres discriminarea nu indică expres în lista criteriilor protejate persoanele cu dizabilități fapt ce crează falsa impresie că prevederile acestor instrumente nu se aplică acestei categorii de persoane. Totodată, nu există prevederi exprese cu privire la prioritatea aplicării în cazul concurenței de norme.

Pentru a evita eventualele confuzii considerăm că în astfel de condiții urmează să se aplice principiile de drept general astfel că, normele de specialitate în toate cazurile vor avea prioritate față de normele generale iar în cazul concursului de norme speciale cum ar fi cele cuprinse în prevederile: *Programului Mondial de Acțiune privind Persoanele cu Handicap; Regulilor Standard privind Egalizarea de Șanse pentru Persoanele cu Handicap și Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități*, chiar dacă la moment nu există un punct de vedere oficial, considerăm că prioritate vor avea prevederile *Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități* deoarece este cel mai recent instrument de specialitate iar prevederile *Programului Mondial și Regulile Standart* se vor aplica doar în măsura în care completează și asigură realizarea *Convenției* mai ales pe probleme ce nu au primit consacrare în textul acesteia.

Totuși, pentru a evita confuziile **considerăm oportun** ca *Comitetul ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități* să intervină cu o poziție oficială formulată în cadrul unei „*Observații generale*” în care să precizeze aceste aspecte pentru opinia publică. Totodată, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite trebuie să intervină cu modificări în textele instrumentelor deja existente pentru a exclude terminologia discriminatorie și pentru a include dizabilitatea în lista criteriilor protejate.

Tendențele înregistrate la nivel internațional treptat au fost preluate și au primit consacrare și la nivel național. Astfel, după ce Republica Moldova a ratificat *Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități* [9], a recurs la adaptarea cadrului normativ național la noile tendințe internaționale.

În evoluția cadrului normativ național putem distinge două perioade: pînă la și după adoptarea *Legii Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității* nr.121 din 25.05.2012, și a *Legii Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* nr.60 din 30.03.2012 [10, p. 28]. Un prim pas în această privință la constituit elaborarea *Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013)* [11]. Strategia a reformat politica statului în domeniul dizabilității cuprinzînd liniile de activitate pentru fiecare actor public sau privat, pe care aceștea trebuie să le urmeze pentru a asigura incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Aceste tendințe ulterior au fost dezvoltate în textul *Legii nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* [12], care de fapt a propus o nouă accepțiune a conceptului de *persoană cu dizabilități* și cu privire la incluziunea socială a acestei categorii în mediul social. Nivelul de protecție juridică împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități a sporit odată cu adoptarea *Legii cu privire la asigurarea egalității* [13], care și-a propus ca obiectiv central combaterea discriminării și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția Republicii Moldova indiferent de condiția acestora în toate domeniile de activitate.

În pofida schimbărilor pozitive mai mult de 50 de acte legislative în vigoare continuă să fie discriminatorii în raport cu persoanele cu dizabilități atît prin reglementările folosite cît și prin utilizarea terminologiei neconforme. În vederea redresării situației **recomandăm** Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei elaborarea și promovarea unui proiect de lege de modificare a cadrului normativ existent, pentru fi racordat la tendințele internaționale.

Capitolul 2 „Repere conceptuale privind protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării” este dedicat determinării, analizei și elucidării conceptelor de dizabilitate, persoană cu dizabilități, discriminare pe criteriu de dizabilitate, drepturile și libertăților persoanelor cu dizabilități.

În cadrul acestui capitol am demonstrat că dizabilitatea este unul dintre criteriile de discriminare ce a însoțit evoluția umanității din cele mai vechi timpuri pînă în prezent [14, p. 7]. Schimbarea atitudinii societății civile față de persoanele cu dizabilități s-a reflectat concomitent în schimbarea a ceea ce înseamnă „dizabilitate” și „persoană cu dizabilități”.

La origini se opera cu termenul de *handicap*, care a glisat de la sensul medical, de limitare fizică a capacității oamenilor, la cel de dezavantaj social, rezultat al unor deficiențe [15, p. 2].

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006) nu oferă o înțelegere exactă a conceptului de persoane cu dizabilități și admite faptul că statele pot reeși în definirea acestui concept din realitățile lor naționale cu singura condiție ca să includă în conținutul acestui concept înțelesul de bariere sociale cu care se confruntă o persoană cu probleme de sănătate în interacțiune cu mediul social. Pornind de la această libertate oferită de textul Convenției, legiuitorul național a definit persoanele cu dizabilități ca *persoane cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, pot îngreuna participarea ei deplină și eficientă la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane iar dizabilitatea este descrisă ca termen generic pentru afectări/deficiențe, limitări de activitate și restricții de participare, care denotă aspectele negative a interacțiunii dintre individ (care are o problemă de sănătate) și factorii contextuali în care se regăsesc (factorii de mediu și cei personali)* [12].

În această ordine de idei și în condițiile în care se promovează percepția persoanelor cu dizabilități ca subiecți de drepturi și libertăți, considerăm folosirea sintagmei „*persoane cu dizabilități*” ca fiind depășită de realitățile timpului dar și discriminatorie și stigmatizatoare în raport cu această categorie de subiecți așa cum înglobează orice reducere, lipsă ori pierdere (rezultând dintr-o infirmitate sau deficiență) a aptitudinii de a desfășura o activitate în condiții considerate normale pentru o ființă umană. Dizabilitatea ilustrează limitarea funcțională sau restricția în activitate (de durată), cauzate de o deficiență [16, p. 30]. În consecință prin folosirea acestei sintagme continuă să se pună accentul pe problemele de sănătate ale persoanei.

Pentru depășirea acestei situații considerăm oportun folosirea sintagmei „*persoană cu nevoi specifice*” pentru individualizarea acestei categorii, deoarece reflectă mult mai obiectiv esența acestui concept și acest aspect poate fi dedus cu ușurință și din textele principalelor instrumente din domeniu. Astfel, *art.4 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități* stabilește că: „*Statele Părți se angajează să inițieze sau să promoveze cercetarea și dezvoltarea bunurilor, serviciilor, echipamentelor și facilităților concepute pe baza Design-ului Universal, ... pentru a răspunde nevoilor specifice ale persoanelor cu dizabilități ...*”, *alin.(3) al art. 17 din Legea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități* [12] indică că: „*Proiectarea și dezvoltarea bunurilor, serviciilor, echipamentelor și utilităților se fac în baza designului universal,...astfel încât ele să răspundă nevoilor specifice ale persoanelor cu dizabilități*”. Această nouă accepțiune poate fi dedusă cu ușurință și din însăși încărcătura semantică a termenilor specifici care conform DEX-lui [17] indică asupra caracterului propriu, particular, special al cuiva sau a ceva.

În ce privește *discriminare persoanelor cu dizabilități* am constatat că acest fenomen își are originea în inegalitatea dintre indivizi și grupuri de indivizi [18, p.

84] și în opinia noastră reprezintă o faptă, adică o manifestare exterioară a comportamentului unei persoane, grup de persoane, autorități publice, funcționari publici, instituții, organizații indiferent de tipul de proprietate exprimată sub formă de acțiune sau inacțiune interzisă de lege, care implică un tratament inechitabil bazat pe o prejudecată față de dizabilitatea de care suferă persoana sau prin asimilare cu criteriul respectiv avînd ca scop sau ca consecință încălcarea egalității în drepturi și libertății fundamentale.

Lipsa unei definiții exprese a acestui concept, la nivelul legislației naționale face dificilă înțelegerea sa și aprecierea corectă a faptelor care constituie discriminarea în raport cu această categorie de persoane. În aceste condiții, considerăm oportun să se opereze modificări în conținutul *Legii nr.60 din 30.03.2012* prin introducerea unei definiții exprese a conceptului „discriminare pe criteriu de dizabilitate”.

În cadrul studiului realizat am stabilit că există o legătură directă între respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în raport cu persoanele cu dizabilități și edificarea unui regim constituțional veritabil, în condițiile în care drepturile și libertățile fundamentale ale omului *sunt inima oricărui sistem constituțional* [19, p.154]. Totodată, este greșit să se opereze cu noțiunea de „drepturi ale persoanelor cu dizabilități” ca categorie distinctă de cea de „drepturi și libertăți fundamentale ale omului” deoarece, se poate crea falsa impresie că, persoanelor cu dizabilități le sunt proprii alte drepturi și libertăți diferite de a celorlalte persoane, fapt care nu corespunde adevărului și este direct combătut prin prevederile *art.15* din *Constituția Republicii Moldova* [20] și prin prevederile *art.8* din *Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități* [12]. Prin urmare este corect să se vorbească nu de *drepturi și libertăți ale persoanelor cu dizabilități*, ci de modalități de acomodare a acestor drepturi și libertăți necesităților specifice ale acestei categorii pentru a le face accesibile.

Capitolul 3 intitulat „**Sistemul internațional și european de supraveghere și protecție a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării**” oferă o abordare de ansamblu a celor mai importante mecanisme internaționale și europene care asigură protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării.

Cooperarea internațională a statelor în domeniul protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități nu se limitează doar la semnarea de convenții, adoptarea de rezoluții și alte acte internaționale în care sunt consemnate garanții juridice de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Principalul scop al unei astfel de colaborări constă în acordarea suportului statelor pentru a-și îndeplini obligațiile asumate, crearea condițiilor de transpunere în viață a acordurilor cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități [4, p. 151]. Prin urmare, pozitivitatea drepturilor omului în dreptul internațional public este dată nu numai de consacrarea lor normativă prin diferite tipuri de surse pe care le-am prezentat anterior, ci și de garantarea lor juridică, prin crearea de sisteme instituționale și de proceduri de protecție internațională a drepturilor omului. În

acest fel, drepturile omului nu sunt numai afirmate, dar sunt și garantate, mai mult sau mai puțin eficient împotriva violărilor [21, p.3 9].

Protecția juridică internațională a drepturilor persoanelor cu dizabilități este asigurată de prestația unui sistem multidimensional de mecanisme, care include atât mecanisme de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități cât și mecanisme generale de protecție a drepturilor omului a căror activitate nu se rezumă doar la controlul respectării drepturilor și libertăților fundamentale dar include și alte forme de cooperare internațională [22, p. 55].

Mecanismele internaționale ce activează în scopul realizării prevederilor actelor normative internaționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități includ diverse proceduri: controlul internațional (verificarea corespunderii acțiunilor statelor obligațiilor asumate); oferirea de consultații; acordarea de asistență statelor în vederea elaborării și adoptării cadrului normativ corespunzător; schimbul de experiență și informații; petrecerea investigațiilor tematice și adoptarea de recomandări și concluzii corespunzătoare [4, p. 152].

Transpunerea în viață a prevederilor instrumentelor internaționale ce consacră și promovează drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități și combat discriminarea la acest nivel este asigurată de un sistem de mecanisme proprii create de **Organizația Națiunilor Unite (ONU)** care includ: **organele ONU** (*Adunarea Generală, Consiliu de Securitate, Consiliu Economic și Social, Consiliu de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul*); **instituții specializate** (*Organizația Internațională a Muncii, Organizația Internațională pentru educație, știință și cultură, Organizația Mondială a Sănătății*); **mecanisme create în baza instrumentelor internaționale** (*Comitetul împotriva torturii, Comitetul cu privire la eliminarea discriminării față de femei, Comitetul drepturilor omului, Comitetul drepturilor economice, sociale și culturale, Comitetul pentru eliminarea discriminărilor rasiale, și cel mai important, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități*).

Multitudinea mecanismelor cu atribuții în domeniul protecției juridice a persoanelor cu dizabilități nu trebuie interpretată ca o dublare a funcției de control, sau și mai grav, ca un nivel de protecție superficial acordat persoanelor cu dizabilități. Instituirea unui mecanism specializat de protecție și promovare a drepturilor persoanelor cu dizabilități (*Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități*) nu reduce din aportul celorlalte mecanisme. Prin urmare *Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități* în condițiile subiectului abordat, este cel mai important mecanism convențional de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități și de combatere a discriminării pe acest criteriu dar nu este unicul. Totuși, în opinia noastră, Comitetul oferă persoanelor cu dizabilități un nivel de protecție sporit în comparație cu celelalte mecanisme convenționale de protecție a drepturilor omului nu doar prin simplu fapt că este o structură specializată dar mai ales că în activitatea sa poate folosi informații veridice altele decât cele prezentate în rapoartele statale și poate atrage în calitate de experți persoane cu dizabilități sau reprezentanți ai acestora care cunosc specificul problemelor cu care se confruntă această categorie de persoane.

În pofida caracteristicilor pozitive considerăm că eficiența *Comitetului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități* ar putea fi sporită simțitor prin acordarea pe de o parte, de atribuții jurisdicționale în domeniul său de activitate, iar pe de altă parte, prin lărgirea competențelor astfel încât acesta să fie capabil să recepționeze și să examineze inclusiv și sesizările parvenite de la statele membre privind nerespectarea prevederilor *Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități*.

Protecția drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități la nivel european se asigură prin prestația a două organisme: *Uniunea Europeană* și *Consiliul Europei* [23, p. 18], care acționează atât prin intermediul organelor structurale cât și prin crearea mecanismelor convenționale care asigură respectarea și implementarea prevederilor unor instrumente concrete așa ca: *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* care a instituit propriul mecanism de protecție a prevederilor sale dar și celor din protocoalele anexe [24, p. 314].

În pofida rolului activ al mecanismelor europene în promovarea drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități considerăm că aportul acestora este diminuat de lipsa unei instituții specializate care ar coordona activitatea celorlalte mecanisme în vederea asigurării incluziunii sociale eficiente a persoanelor cu dizabilități în rîndurile comunității europene. Reieșind din acest aspect, considerăm că la nivelul Consiliului Europei se impune necesitatea elaborării și adoptării unui instrument de specialitate de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale în raport cu persoanele cu dizabilități, care promovează drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități.

Capitolul 4 „Mecanisme naționale de supraveghere și protecție a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării” oferă o abordare de detaliu a mecanismelor naționale cu atribuții în domeniul protecției juridice a persoanelor cu dizabilități.

Aderînd la anumite instrumente internaționale (*Declarația Universală a Drepturilor Omului, CEDO, Tratatul ONU*) Republica Moldova și-a asumat obligații de a respecta demnitatea și drepturile omului pentru fiecare persoană ce se află sub jurisdicția sa [25, p. 38].

Gradul de protecție al drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități la nivel național, este rezultatul unei lungi evoluții istorice, care a parcurs mai multe etape [26, p. 251] și s-a concretizat într-un sistem de mecanisme pe care noi le-am grupat în trei categorii distincte: **instituții extrajudiciare** (*Parlamentul RM, organele puterii publice centrale și locale, Poliția și Procuratura*); **instituții judiciare** (*instanțele de judecată de toate nivelele și Curtea constituțională*) și **instituții specializate** (*Avocatul Poporului, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității și ONG-urile specializate*).

Instituțiile extrajudiciare asigură protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, în special, prin elaborarea, adoptarea și implementarea cadrului normativ național conform tendințelor internaționale din domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, elaborarea și

promovarea politicilor naționale de susținere a persoanelor cu dizabilități dar mai ales prin asigurarea implementării acestor realizări la nivel central și local.

În pofida adoptării de către Parlamentul RM a unui set important de acte normative care asigură protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării (cele mai importante fiind *Legea cu privire la asigurarea egalității și Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*) după cum am indicat pe parcursul primului capitol Republica Moldova nu și-a racordat în întregime legislația la cerințele acestui instrument, astfel că, multe din prevederile normative în vigoare sunt depășite de realitățile momentului, motiv pentru care **recomandăm** tuturor instituțiilor extrajudiciare să-și intensifice activitatea în acest domeniu atât prin adoptarea unui cadru normativ adecvat cât și prin operarea de modificări la nivelul normelor deja existente, dar mai ales prin asigurarea transpunerii în viață a acestor prevederi.

Contribuția instituțiilor judiciare și de jurisdicție constituțională în protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării rezultă în abilitatea conferită acestora prin puterea legii de a examina și de a constata încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale a persoanelor cu dizabilități în cauzele atribuite conform competenței.

Contrar prevederilor *art.4 din Legea privind organizarea judecătorească* [27] care stabilește că „*Instanțele judecătorești îndeplinesc justiția în scopul apărării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și ale asociațiilor acestora, ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor*”, instanțele judecătorești continuă practica vicioasă de limitare în capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități intelectuale. Considerăm că pînă la operarea modificărilor corespunzătoare în legea procesual civilă instanțele de judecată trebuie să se abțină de la examinarea a astfel de cazuri deoarece încalcă prevederile *art. 12 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Totodată, în cadrul studiului efectuat s-a constatat că, în majoritatea cazurilor persoanelor cu dizabilități le este încălcat dreptul privind accesul liber la justiție prin simplu fapt că instanțele de judecată nu și-au adaptat infrastructura la necesitățile specifice acestei categorii de persoane (*lipsesc rampele de acces, sălile de judecată nu sunt dotate cu mijloace tehnice de asistență a persoanelor cu diverse afecțiuni, sălile instanțelor de judecată nu sunt acomodate necesităților specifice persoanelor cu dizabilități, judecătorii nu sunt instruiți în domeniu etc.*). În aceste condiții se impune intervenția promptă a autorităților responsabile în vederea reformării domeniului.

Instituțiilor specializate le revine cel mai important și mai relevant rol în protecția juridică a persoanelor cu dizabilități, așa cum au fost înzestrate prin puterea legii cu o serie de atribuții de protecție și promovare a acestei categorii la diferite nivele de acțiune. Cu toate acestea aportul lor în domeniul protecției juridice a persoanelor cu dizabilități este puternic diminuat de domeniile vaste de activitate (care includ și alte categorii de populație nu doar persoanele cu dizabilități), dar și de faptul că în majoritatea cazurilor nu dispun de atribuții de

sanționare a conduitei discriminatorii, deciziile lor purtând un caracter de recomandare sau de conciliere.

Cele mai importante instituții naționale specializate ce asigură protecția persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării sunt: instituția *Avocatul Poporului (Ombudsmanul)* și *Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității*.

Considerăm că rolul instituției *Avocatul Poporului (Ombudsmanul)* în protecția și promovarea drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități poate fi sporit prin crearea unei unități separate de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități [28, p. 54] „*Avocat al Poporului (Ombudsman) pentru persoanele cu dizabilități*” iar în ce privește *Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității*, considerăm că activitatea acestuia poate fi eficientizată prin acordarea competenței de a examina nemijlocit și de a hotărî în cazul contravențiilor prevăzute la *art. 542, 65/1, 71/1 și 71/2 din Codul Contravențional*.

Unul dintre cele mai importante roluri în protecția și promovarea persoanelor cu dizabilități îi revine societății civile, care se implică prin crearea ONG-urilor specializate. Totuși, eficiența acestor mecanisme este puternic diminuată de imperfecțiunea cadrului normativ, așa cum la moment există trei instrumente legislative distincte ce reglementează crearea și activitatea acestor mecanisme: *Legea nr.837 din 17.05.1996 cu privire la asociațiile obștești, Legea nr.581 din 30.07.1999 cu privire la fundații și Legea nr.1420 din 31.10.2002 cu privire la filantropie și sponsorizare* fapt care crează confuzii și lasă loc de interpretări.

Pentru a institui un cadru normativ unic și ca urmare a spori eficiența ONG-urilor în domeniul protecției și promovării drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități **recomandăm**: de a abroga legile mai sus indicate și de adoptat un act normativ unic care să reglementeze crearea și activitatea acestor entități cu stabilirea unui statut special pentru ONG-urilor specializate în protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

Art. 54 al Legii RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, stabilește că, *Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități* este principala autoritate responsabilă de monitorizarea implementării și promovării politicii naționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Totodată, conform *art.33 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități* „*Statele Părți, în conformitate cu propriile sisteme juridice și administrative, își vor menține, consolida, desemna sau stabili fiecare un cadru care să includă unul sau mai multe mecanisme independente, după cum este cazul, pentru a promova, proteja și monitoriza implementarea prezentei Convenții...*”.

Cu părere de rău pînă la moment niciunul dintre aceste două mecanisme nu funcționează fapt care se reflectă negativ atît față de angajamentele pe care Republica Moldova și le-a asumat în raport cu comunitatea internațională, dar și asupra garantării și respectării drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În debutul acestei lucrări ne-am propus obiectivul de a identifica, elucida și analiza instrumentele, mecanismele de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, fapt care ne-a permis formularea următoarelor **concluzii**:

1. Subiectul privind protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării a fost puțin abordat atât de autori din țară, cât și de cei din străinătate. Acest aspect se datorează în mare parte caracterului interdisciplinar al subiectului de cercetare, dar și faptului că tematica cu privire la persoanele cu dizabilități este una puțin atractivă pentru cercetătorii din domeniul dreptului.

2. Evoluția conceptului de *persoană cu dizabilități* și atitudinea față de această categorie este strâns legată de evoluția conceptului de drepturi și libertăți fundamentale ale omului fiind puternic influențate de schimbările majore ce au avut loc la acest nivel ca urmare a mișcărilor de autodeterminare ale persoanelor cu dizabilități, și s-au concretizat în două modele de abordare a acestei păături sociale: **modelul medical și modelul social**.

Modelul medical inițial a fost consacrat prin textul *Clasificării internaționale a funcționării, dizabilității și sănătății* și considera dizabilitatea ca o problemă de ordin personal a individului care suferea de o boală, o afecțiune, o deficiență etc., și care în virtutea acestei afecțiuni necesită tratament medical, asistență și protecție socială acordată de profesioniști. Aspectele negative ale acestui model sînt legate nu doar de faptul că recunoaște dizabilitatea ca o problemă a individului, dar mai ales, prin aceea că cu excepția prestațiilor medicale și sociale nu recunoaște persoanelor cu dizabilități nici un drept, fapt care a dus la excluderea socială a acestei categorii de persoane care au ajuns să trăiască într-o lume numai a lor a cărei legătură cu comunitatea de origine se asigura doar prin serviciile de îngrijire.

Modelul social a succedat modelului medical ca urmare, în primul rînd a nemulțumirii exprimate de însăși persoanele cu dizabilități care s-au declarat împotriva unei astfel de atitudini și a oferit o nouă viziune asupra dizabilității, tratînd-o nu ca pe o chestiune de ordin personal, ci ca pe o problemă creată social care poate fi depășită prin integrarea socială completă a individului. Această viziune s-a reflectat inițial în textul *Clasificării internaționale a funcționării, dizabilității*, iar ulterior a stat la baza elaborării textului CDPD și politicii internaționale din acest domeniu.

3. Reieșind din reglementările internaționale ale momentului, în mod special din prevederile CDPD, dar și din politica purtată la acest nivel, un lucru e cert, în abordarea persoanelor cu dizabilități accentele sau re-poziționat de pe deficiențele fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, de care suferă persoana, pe barierele sociale care împiedică participarea acesteia în condiții de egalitate la viața socială, dar aceasta nicidecum nu înseamnă că decade necesitatea asistenței medicale sau a prestațiilor sociale destinate acestei categorii în cazul în care sunt necesare.

4. *Discriminarea persoanei pe criteriu de dizabilitate* presupune o conduită ilegală a oricărui subiect de drept indiferent de forma de organizare sau de tipul de

proprietate care implică orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a unei persoane sau a unui grup de persoane, bazată pe o prejudecată față de dizabilitatea de care suferă și care are ca consecință prejudicierea egalității în drepturi.

Pentru a fi în condițiile unei fapte de discriminare pe criteriu de dizabilitate este necesar ca această manifestare de voință să întrumească cumulativ următoarele trăsături:

a) să existe o faptă ilegală de tratare diferențiată a unei persoane sau a unui grup de persoane – fapta poate îmbrăca orice formă de manifestare (acțiune sau inacțiune), iar atitudinea morală față de aceasta se poate exprima atât prin vinovăție directă cât și indirectă. Caracterul ilegal al faptei trebuie să fie expres prevăzut de legislația în vigoare. Natura diferită a tratamentului aplicat se va aprecia întotdeauna în plan comparativ cu altă persoană sau grup de persoane care s-au aflat în condiții similare.

b) tratamentul diferențiat să aibă ca motiv o prejudecată față de deficiențele fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale de care suferă persoana sau se presupune că ar suferi – impulsul psihologic ce determină această conduită ilicită trebuie să fie determinat de o atitudine negativă, preconcepută, greșită față de o persoană care prezintă anumite deficiențe și nu contează natura acestor deficiențe (deficiențe intelectuale, mintale, anatomice, senzoriale etc.), gravitatea lor (dacă persoana se încadrează în vreun grad de dizabilitate sau nu) și în genere nu contează nici măcar faptul dacă respectiva persoană suferă de o astfel de deficiență sau pur și simplu s-a comis o eroare asupra persoanei, sau persoana a fost tratată ca atare prin asociere cu o persoană cu dizabilități. Cu titlu de excepție se admite aplicarea tratamentului diferențiat persoanelor cu dizabilități în două situații: *tratamentul diferențiat pe criterii obiective; discriminarea pozitivă.*

c) consecințele negative ale tratamentului diferențiat trebuie să se manifeste sub forma încălcării egalității în drepturi pentru această categorie de persoane – încălcarea egalității în drepturi se poate exprima atât prin faptul că persoanei cu dizabilități nu i-au fost respectate anumite drepturi și libertăți fundamentale, cât și prin faptul că autoritățile responsabile nu au întreprins măsuri de acomodare rezonabilă care ar fi permis acestora să facă uz de aceste drepturi.

5. Este greșit și discriminatoriu să se opereze cu categoria de drepturi și libertăți ale persoanelor cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități dispun de același sistem de drepturi și libertăți fundamentale ca și restul membrilor societății civile, doar că în anumite situații, în funcție de deficiențele pe care le prezintă persoana cu dizabilități, aceste drepturi și libertăți pot să necesite acțiuni de adaptare pentru ca respectiva persoană să poată beneficia de aceste drepturi și libertăți în condiții de egalitate cu ceilalți.

Indicarea în textul instrumentelor internaționale și naționale a unor categorii de drepturi specifice persoanelor cu dizabilități nu trebuie interpretată ca instituirea unei varietăți distincte sau de completare a listei cu drepturi și libertăți fundamentale ale omului. Aceste categorii de drepturi trebuie privite ca o varietate

ce fac posibilă realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în raport cu persoanele cu dizabilități ținând cont de specificul lor.

6. Protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării la orice nivel (internațional, european, național) se asigură prin diverse instrumente ce conțin norme cu privire la drepturile omului și libertățile fundamentale, asigurarea egalității și combaterea discriminării, precum și la drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități a căror transpunere în practică se asigură de un sistem de mecanisme (instituții, comitete, comisii, instanțe etc.) care au ca misiune de bază sau facultativă asigurarea respectării acestor prevederi.

7. Protecția juridică internațională a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării este asigurată atât de normele cuprinse în instrumentele universale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului (*Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)*; *Pactul internațional cu privire la drepturile economice sociale și culturale (1966)*; (*Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966)*); *Convenția privind drepturile copilului din 1989*; *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979) etc.*), cât și de normele cuprinse în instrumentele de specialitate privind drepturile persoanelor cu dizabilități (*Declarația privind drepturile persoanelor cu retard mintal (1971)*; *Declarația drepturilor persoanelor cu handicap (1975)*; *Declarația privind drepturile persoanelor cu deficiențe de auz și de vedere (1979)*; *Programul Mondial de Acțiune privind Persoanele cu Handicap (1982)*; *Regulile standard privind egalizarea de șanse pentru persoanele cu handicap (1993)* și *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități din (2006) etc.*).

La această etapă de dezvoltare există trei instrumente internaționale de specialitate de protecție a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării: *Programul Mondial de Acțiune privind Persoanele cu Handicap*, *Regulile standard privind egalizarea de șanse pentru persoanele cu handicap*, *CDPD*, primele două au la bază modelul medical de abordare a persoanelor cu dizabilități, iar cel din urmă promovează modelul social. În pofida faptului că aceste instrumente consacră accepțiuni diferite cu privire la persoanele cu dizabilități și nu este reglementată întâietatea aplicării lor, prioritate vor avea prevederile CDPD, iar celelalte instrumente se vor aplica în măsura în care asigură realizarea CDPD și completează textul acestui instrument cu privire la problemele ce nu au primit consacrare expresă în textul CDPD.

8. Transpunerea în practică a prevederilor instrumentelor sus-menționate se asigură de un sistem de mecanisme care au fost create și activează la nivelul ONU și includ **organele ONU** (*Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul*); **instituții specializate** (*Organizația Internațională a Muncii, Organizația Internațională pentru Educație, Știință și Cultură, Organizația Mondială a Sănătății etc.*); **mecanisme convenționale** (*comitetele create prin textul convențiilor privind drepturile și libertățile omului*). Toate structurile, instituțiile, organizațiile, procedurile speciale create la acest nivel au atribuții în domeniul protecției drepturilor omului și drepturilor persoanelor cu dizabilități,

rolul coordonator revenind *Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități*.

9. Protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării la nivel european este asigurat, prin prestația a două organisme: *Uniunea Europeană și Consiliul Europei*.

Prevederile normative de protecție a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării elaborate la nivelul UE se aplică conform principiului cetățeniei, iar CEaDO oferă un sistem de protecție mai vast deoarece se aplică tuturor persoanelor ce se află sub jurisdicția statelor membre ale Consiliului Europei. Directivele adoptate la nivelul UE oferă protecție împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități doar privind accesul la domeniul muncii și la domeniile conexe, pe când CEaDO implică un nivel de protecție mai extins conform listei drepturilor pe care le include, coroborat cu prevederile art. 14. Prin urmare, orice persoană cu dizabilități poate angaja protecția oferită de CEaDO în cazurile de discriminare pe criteriu de dizabilitate, dacă încălcarea se încadrează în lista drepturilor protejate cooperat cu prevederile art. 14.

10. Cadrul normativ național de protecție a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării a cunoscut două etape de dezvoltare: pînă la și după adoptarea **Legii RM cu privire la asigurarea egalității și a Legii RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități**. Instrumentele din prima perioadă consacră și promovează „*modelul medical*” de abordare a persoanelor cu dizabilități, și reglementau în mod prioritar accesul la servicii de asistență și protecție socială acordată acestei categorii. Cu adoptarea **Legii RM cu privire la asigurarea egalității și a Legii RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități** s-a produs schimbarea de paradigmă în abordarea acestei categorii, conceptul medical fiind înlocuit cu cel social, dizabilitatea începînd să fie tratată ca o problemă a întregii societăți și ca o chestiune de incluziune socială.

Cadrul normativ de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării este compus din norme ce asigură accesul la protecția și asistența socială pentru persoanele cu dizabilități (*Legea RM nr.156 din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat; Legea RM nr.156 din 14.10.1998 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni; Legea RM nr.547 din 25.12.2003 asistenței sociale; Legea RM nr.121 din 03.05.2001 cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație; Legea RM nr.133 din 13.06.2008 cu privire la ajutorul social; Legea RM nr. 81 din 28.02.2003 privind cantinele de ajutor social; Hotărîrea Guvernului RM nr.936 din 08.10.2010; Hotărîrea Guvernului RM nr.314 din 23.05.2014; Hotărîrea Guvernului RM nr.722 din 22.09.2014; Hotărîrea Guvernului RM nr.413 din 14.06.2012*); normele de asigurare a egalității și eliminarea discriminării (*toate actele normative ce conțin prevederi antidiscriminare*); instrumente specializate de protecție a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării (*Legea RM cu privire la asigurarea egalității și Legea RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*).

11. Implementarea instrumentelor naționale de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării se asigură de un sistem de mecanisme compus din **instituții extrajudiciare, instituții judiciare și de jurisdicție constituțională, instituții specializate** .

Din păcate la această etapă de dezvoltare încă nu activează **Consiliul național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități** și nici nu a fost creat **Mecanismul Independent de Monitorizare a CDPD**, fapt care nu doar că a diminuat din nivelul de protecție oferit persoanelor cu dizabilități, dar a impus necesitatea redistribuirii atribuțiilor acestor mecanisme altor autorități, aglomerându-le domeniul de activitate.

Investigarea acestui subiect ne-a permis formularea următoarelor **recomandări:**

1. Este necesară operarea de modificări la nivelul **art. 16 din C RM**, urmînd ca principiul prevăzut de această normă să fie redenumit „*Egalitate și nondiscriminare*” cu modificarea alin.(2) și introducerea alin.(3) cu următorul conținut: „(2) *Cetățenii Republicii Moldova se bucură în condiții de egalitate, de toate drepturile civile, politice, sociale, economice și culturale, precum și de libertățile fundamentale consfințite prin Constituția Republicii Moldova și alte acte normative, Declarația Universală a Drepturilor Omului și prin tratate la care Republica Moldova este parte, sînt egali în fața legii și a autorităților publice, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, avere, **dizabilitate** sau orice alt criteriu real sau presupus.*

(3) *Se interzice orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile stipulate la alin.(2) al prezentei legi care are ca scop sau consecință diminuarea sau prejudicierea exercitării în condiții de egalitate cu ceilalți a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în orice domeniu de activitate*”.

2. Elaborarea și adoptarea unei legii organice de modificare și completare a actelor normative în vigoare pentru înlocuirea expresiilor: *invalid, invaliditate, persoană invalidă, certificat de invaliditate, handicap* etc. cu sintagmele: *dizabilitate, persoană cu dizabilități, persoană cu necesități specifice, certificate de dizabilitate*.

3. Modificarea titlului **art. 176 din Codul penal al RM** din „*încălcarea egalității în drepturi a persoanei*” în „*discriminarea persoanei*” cu expunerea normei într-o nouă redacție cu următorul conținut: „*Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință în drepturi și în libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, orice susținere în orice fel a unui comportament **discriminatoriu** în orice sferă a vieții sociale, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, **dizabilitate**, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu real prevăzut de legislația Republicii Moldova sau de instrumentele internaționale la care Republica Moldova este parte sau pe orice criteriu presupus: a) săvîrșită de o persoană cu funcție de răspundere; b) săvîrșită*

de o autoritate publică; c) prin folosirea mijloacelor de informare mass-media sau cu amplasarea de mesaje și simboluri discriminatorii în locurile publice; d) săvârșită prin orice formă de participatie; e) soldată cu cauzare de daune în proporții considerabile drepturilor și libertăților persoanei; f) soldată cu alte urmări grave”.

4. Abrogarea **art. 23 și art. 24 din Codul civil** al RM prin instituirea unui mecanism de susținere a persoanelor cu dizabilități mintale sau intelectuale.

Operarea de modificări la **art. 170 alin. (1) (c) și 267 alin. 1 (b), art. 308 alin.(2) din Codul de procedură civilă** al RM pentru a permite persoanelor cu dizabilități declarate incapabile să se adreseze în mod autonom cu cereri în instanța de judecată, în vederea apărării drepturilor și libertăților personale.

5. Modificarea prevederilor **art. 90 alin. (3) pct.(1) din Codul de procedură penală** al RM și **art. 133 (a) din Codul de Procedură Civilă** al RM, pentru a admite audierea în calitate de martori a persoanelor cu dizabilități mintale sau intelectuale declarate incapabile.

6. Modificarea **art. 27 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mintală** în sensul în care persoanelor cu deficiențe mintale să le fie recunoscut dreptul de a lua decizii independente privind acordul sau dezacordul cu privire la internarea în instituții psihiatrice.

7. Modificarea **art. 13 din Codul electoral**, pentru a recunoaște persoanelor cu dizabilități intelectuale dreptul la vot.

8. Completarea finalului **alin.(1) art.54/2 și alin.(1) art. 65/1 din Codul contravențional al RM** cu sintagma „sau orice altă situație”.

Totodată, **art.54/2 din Codul contravențional** urmează să fie completat cu **alin.(3)** care va avea următorul conținut: „Angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care nu respectă cerințele prevederilor alin.(4) art.34 din Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Nr. 60 din 30.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.07.2012, nr.155-159 se sancționează cu amendă de la 150 la 200 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 300 la 500 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere”.

9. Ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

10. Crearea **Consiliului național pentru drepturile persoanelor cu dizabilități** funcțional și adoptarea regulamentului de funcționare a acestuia.

11. Constituirea **Mecanismului Independent de Monitorizare** asupra Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, adoptarea legii privind aprobarea Regulamentului de funcționare a acestui mecanism.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse rezultă din necesitatea de a oferi un grad de protecție sporit persoanelor cu dizabilități împotriva faptelor discriminatorii și în opinia noastră se regăsesc în următoarele domenii:

În domeniul *teoretic*, lucrarea va reprezenta un bun îndrumar în vederea promovării drepturilor și intereselor persoanelor cu dizabilități la toate nivelele. Pe de altă parte, această lucrare are menirea de a sensibiliza societatea moldovenească

vizavi de condiția acestei categorii de persoane și de a le asigura incluziunea socială.

În domeniul *legislativ*, avantajul constă în perfecționarea cadrului normativ privind protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării.

În domeniul *politic*, cercetarea efectuată va permite revizuirea politicilor la nivel de țară și elaborarea politicilor noi incluzive în raport cu persoanele cu dizabilități.

În domeniul *social-economic*, impactul pozitiv constă în schimbarea de atitudine față de persoanele cu dizabilități, acceptarea lor ca membri cu drepturi depline ai comunităților în care locuiesc.

Aportul autorului la ridicarea gradului de investigație a subiectului protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării constă în: studierea și sistematizarea opiniilor doctrinare existente cu privire la acest aspect în țară și în străinătate; sistematizarea și analiza cadrului normativ internațional, european și național din domeniul protecției drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități și combaterea fenomenului discriminării; abordarea conceptelor de discriminare și a celui de persoană cu dizabilități în coraport; abordarea de principiu a drepturilor și libertăților specifice persoanelor cu dizabilități; reflectarea statistică a dimensiunii fenomenului discriminării persoanelor cu dizabilități cu elucidarea cauzelor și circumstanțelor care îl condiționează; analiza mecanismelor internaționale, europene și naționale cu atribuții în domeniul protecției juridice a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, cu elucidarea aspectelor ce privesc interacțiunea acestor mecanisme; formularea recomandărilor și propunerilor de redresare a situației din domeniul de studiu.

Planul de cercetări de perspectivă include următoarele repere:

1) Comentarea oficială a prevederilor **CDPD, Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a Legii privind asigurarea egalității**, pentru a asigura aplicarea uniformă a prevederilor instrumentelor respective;

2) Elaborarea studiilor și cercetărilor privind nivelul de respectare și implementare a prevederilor CDPD la nivel național;

3) Studierea eficienței politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități desfășurate la nivel național pentru identificarea soluțiilor de îmbunătățire a situației;

4) Investigarea cauzelor și condițiilor care duc la excluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și modalităților de depășire a situației.

BIBLIOGRAFIE

1. Raport Mondial privind Dizabilitatea. Organizația Mondială a Sănătății. București: Vizual Promotion SRL, 2012. 327 p.

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44575/20/9789730135978_rum.pdf (vizitat la 17.05.2015).

2. The representative organisation of persons with disabilities in Europe. Facts and figures about disability http://www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=12534&id=1&langue=EN (vizitat la 17.05.2015).

3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. *Situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova*, 30.11.2015.

<http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4976> (vizitat la 28.12.2015).

4. Яковлева Е.Р. *Поощрение права инвалидов в международном праве*. Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2015. 269 с.
5. Dilion M. *Raport Holistic: Monitorizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova*. Chișinău: Asociația „Motivație” din Moldova, 2014. 38 p.
6. Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării. *Raport privind activitatea realizată în 2014*. Chișinău, 2015 .
<http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=zCNieNSuRoQ%3D&tabid=202&language=ro-RO> (vizitat la 19.06.2015).
7. Fenomenul discriminării în Republica Moldova: Percepția cetățeanului. Sondaj sociologic. CBS-AXA Chișinău, 2014. 76p.
http://egalitate.md/media/files/files/sondaj_sociologic_fenomenul_discriminarii_ain_republica_moldova-percep_aia_cet_aeanului_3832326.pdf (vizitat la 29.12.2015).
8. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării (studiu sociologic). Fundația Soros-Moldova. Chișinău: Cartier, 2011. 96 p.
9. Legea Republicii Moldova cu privire la ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, nr. 166 din 09.07.2010: În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.10.2010, nr.126-128.
10. Pavlencu M. *Cadrul normativ național în domeniul prevenirii, constatării și eliminării formelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități*. În Revista științifico-practică *Legea și Viața*, septembrie, 2015, p.28-34.
11. Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013). Nr. 169 din 09.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.10.2010, nr.200-201.
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336276&lang=1> (vizitat la 13.02.2015).
12. Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Nr. 60 din 30.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.07.2012, nr.155-159.
<http://lex.justice.md/md/344149/> (vizitat la 30.12.2014).
13. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității, nr. 121 din 25.05.2012: În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.05.2012, nr.103. <http://lex.justice.md/md/343361/> (vizitat la 13.01.2016).
14. Cun Neagoe A.M. *Dizabilitatea, o problemă de drepturile omului*. În: *Drepturile omului*, 2014, nr.1, p. 7-19.
15. Guttman F. *Dizabilitatea ca o condiție determinantă a sărăciei*. În: *Revista Română de Sociologie*, București, 2011, nr.3-4, p. 249-256.
16. Manea L. *Protecția socială a persoanelor cu handicap*. București: Șansa, 2000. 351 p.
17. Dexonline. <https://dexonline.ro/definitie/specific> (vizitat la 12.02.2016).
18. Pavlencu M. *Discriminarea și egalitatea din perspectiva persoanelor cu dizabilități*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.10, 2015, p. 83-87
19. Баглай М.В. *Конституционное право Российской Федерации*. Москва, 1999. 776 с.
20. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, a intrat în vigoare la 27 august 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (vizitat la 12.03.2015).
21. Popescu C.L. *Protecția internațională a drepturilor omului – surse, instituții, proceduri*. București. All Beck, 2000, 352 p.
22. Лыхина Т. *„Права инвалидов, проблемы международно-правового регулирования и международные обязательства Российской Федерации”*. Санкт-Петербург, 2011. *Международное право*. 173с.
23. Pavlencu M. *Protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități la nivel european*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.9, 2015, p.18-23.
24. Pavlencu M. *Descrierea procedurii de contestare a faptelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități la CEDO*. În: Volumul II din Culegerea comunicărilor participanților la Conferința științifică internațională *„Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și*

soluții”, desfășurată la 14 noiembrie 2014, manifestare dedicată celei de-a 70-a aniversare a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu. Chișinău, 2015, p.314-322.

25. Zugravu Gh. *Manual anti-discriminare pentru judecători*. Chișinău: Oficiul coordonatorului rezident ONU, 2014. 122 p.

26. Pavlencu M. *Rolul poliției în protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități*. În materialele Conferinței naționale cu participare internațională *Devianță și criminalitate. Evoluție, Tendințe și Perspective – DECRET*, Ediția I, desfășurată în cadrul Universității George Bacovia din Bacău, România, la data de 19-20 noiembrie 2015. București: Universul Juridic, 2016, p.251-256.

27. Legea Republicii Moldova privind organizarea judecătorească. Nr.514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.1995, nr.58.

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=312839> (vizitat 11.11.2015).

28. Pavlencu M. *Rolul Avocatului Poporului (Ombudsmanul) în protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării*. În: Международный научно-практический правовой журнал Закон и Жизнь, noiembrie, 2015, p. 52-54.

Lista articolelor științifice publicate la tema tezei de doctor

1. Pavlencu M. *Protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități la nivel european*. Publicat înco-autorat cu dr. hab., prof.univ. Teodor Cârnaț. În: Revista Națională de Drept, nr.9, 2015, p.18-23, 1,0 c.a.

2. Pavlencu M. *Discriminarea și egalitatea din perspectiva persoanelor cu dizabilități*. În: Revista Națională de Drept, nr.10, 2015, p. 83-87, 0,63 c.a.

3. Pavlencu M. *Cadrul normativ național în domeniul prevenirii, constatării și eliminării formelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități*. În: Revista științifico-practică Legea și Viața, septembrie, 2015, p.28-34, 0,83, c.a.

4. Pavlencu M. *Formele de discriminare a persoanelor cu dizabilități*. În: Revista științifico-practică Legea și Viața, noiembrie, 2015, p.43-47, 0,44, c.a.

5. Pavlencu M. *Rolul Avocatului Poporului (Ombudsmanul) în protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării*. În: Международный научно-практический правовой журнал Закон и Жизнь, noiembrie, 2015, p. 52-54, 0,39, c.a.

6. Pavlencu M. *Protecția socială a persoanelor cu dizabilități*. În: Международный научно-практический правовой журнал Закон и Жизнь, decembrie, 2015, p.41-47, 0,77, c.a.

7. Pavlencu M. *Descrierea procedurii de contestare a faptelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități la CEDO*. În: Volumul II din Culegerea comunicărilor participanților la Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, desfășurată la 14 noiembrie 2014, manifestare dedicată celei de-a 70-a aniversare a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu, Chișinău, 2015, p.314-322, 0,64, c.a.

8. Pavlencu M. *Rolul poliției în protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități*. În: materialele Conferinței naționale cu participare internațională *Devianță și criminalitate. Evoluție, Tendințe și Perspective – DECRET*, desfășurată în cadrul Universității George Bacovia din Bacău, România, la data de 19-20 noiembrie 2015, Universul Juridic București, 2016, p. 251-256, 0,35 c.a.

ADNOTARE

Pavlencu Mariana, „Protecția juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării: cazul Republicii Moldova”. Teză de doctor în drept, specialitatea 552.01-drept public (constituțional). Chișinău, 2016

Structura tezei. Lucrarea este structurată în introducere, 4 capitole urmate de concluzii generale și recomandări, bibliografie din 406 izvoare și adnotări în limbile română, rusă și engleză, 11 anexe, 147 pagini text de bază. Rezultatele obținute sînt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Dizabilitate, persoană cu dizabilități, persoane cu necesități specifice, discriminarea pe criteriu de dizabilitate, drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități, instrumente și mecanisme de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități.

Domeniul de studiu. Prezenta lucrare ține de domeniul dreptului public (constituțional).

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul cercetării îl constituie identificarea, sistematizarea și analiza celor mai importante instrumente, mecanisme internaționale, europene și naționale de protecție juridică a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării în vederea asigurării integrării eficiente a acestei categorii în societate.

Noutatea și originalitatea științifică este determinată de faptul că este de remarcat că deși există un număr semnificativ de cercetări și publicații la tema non-discriminării la general, tematica cu privire la protecția persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, cu regret, nu a fost supusă pînă la etapa actuală unor investigații științifice multidimensionale de amploare. Prin urmare, insuficiența unor lucrări de specialitate în domeniu, precum și nivelul de investigare, determină originalitate acestui studiu, care vine să elimine aspectul lacunar în domeniul cercetat.

Problema științifică soluționată constă în elaborarea recomandărilor pentru modificarea actelor normative din Republica Moldova, care au menirea de a asigura protecția juridică eficientă a persoanelor cu dizabilități împotriva discriminării, fapt care va contribui nemijlocit la ajustarea cadrului normativ național la cel internațional și va fi posibil determinarea metodelor de asigurare și promovare a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități și de combatere a faptelor de discriminare pe criteriu de dizabilitate.

Semnificația teoretică a lucrării rezidă în determinarea și definirea conceptelor de „dizabilitate”, „persoană cu dizabilități”, „discriminare pe criteriu de dizabilitate” în contextul transformărilor cadrului normativ internațional și național și, nu în ultimul rînd, sistematizarea și analiza celor mai importante instrumente și mecanisme de protecție și promovare a drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități și de combatere a discriminării.

Valoarea aplicativă a lucrării este condiționată de valoarea ei științifică, practică, legislativă, didactică și poate determina apariția de noi studii privind protecția drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități. Rezultatele prezentei cercetării pot constitui un suport teoretic important în predarea unor discipline precum „Drepturile omului”, „Drept constituțional”, „Asistență socială” etc. Însă cel mai important lucru îl prezintă, considerăm noi, faptul că recomandările formulate în prezenta lucrare pot fi luate în considerație la modificarea cadrului normativ existent sau la elaborarea noilor acte normative în contextul racordării legislației naționale la standardele internaționale în vigoare.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele studiului au fost reflectate în articole științifice, dezbătute cu succes în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale, fiind folosite cu succes și la predarea cursului „Protecția juridică a drepturilor omului” din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.

АННОТАЦИЯ

Павленку Мариана, «Юридическая защита лиц с ограниченными возможностями против дискриминации: случай Республики Молдова». Диссертация на соискание степени кандидата юридических наук, специальность 552.01- Публичное право (конституционное). Кишинев, 2016

Структура диссертации. Работа состоит из введения, 4 глав, за которыми следуют общие выводы и рекомендации, библиографический список из 406 источников и аннотации на румынском, русском и английском языке, 11 приложений, 147 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: Инвалидность, лицо с ограниченными возможностями, лица с особыми потребностями, дискриминация по признаку инвалидности, права и свободы лиц с ограниченными возможностями, инструменты и механизмы правовой защиты лиц с ограниченными возможностями.

Область научного исследования. Настоящая работа относится к области публичного права (конституционного).

Цель и задачи работы. Цель исследования заключается в выявлении, организовывать и анализировать самые важные инструменты, механизмы международной, европейской и национальной правовой защиты инвалидов от дискриминации в целях обеспечения эффективной интеграции этой группы в обществе.

Научная новизна и оригинальность определено, что следует отметить, что, хотя существует значительное количество исследований и публикаций по теме недискриминации в целом, тем, касающихся защиты инвалидов от дискриминации, к сожалению, не в зависимости от текущей стадии расследования научно-многомерная шкала. Таким образом, выход из строя литературы в области и исследование определяет оригинальность данного исследования, которое приходит, чтобы удалить лакунарный появление в области исследований.

Решенная научная задача она состоит в разработке рекомендаций по внесению поправок в законодательные акты Республики Молдова, которые предназначены для обеспечения эффективной правовой защиты инвалидов от дискриминации, которая будет непосредственно способствовать корректировке национальной нормативно-правовой базы на международном можно будет определить методы страхования и поощрение прав и свобод лиц с ограниченными возможностями здоровья и борьбы с актами дискриминации по признаку инвалидности.

Теоретическое значение работы состоит в выявлении и определении понятий «инвалидность», «лица с ограниченными возможностями», «дискриминация по признаку инвалидности» в контексте изменений международных и национальных нормативных рамок и, не в последнюю очередь, в систематизации и анализе самых важных инструментов и механизмов защиты и продвижения прав и свобод лиц с ограниченными возможностями и борьбы с дискриминацией.

Прикладное значение работы обусловлено ее научным, практическим, законодательным, дидактическим значением и может обусловить появление новых исследований, связанных с защитой прав и свобод лиц с ограниченными возможностями. Результаты данного исследования могут явиться важной теоретической базой в преподавании некоторых дисциплин, как например, «Права человека», «Конституционное право», «Социальная помощь» и пр. Однако, по нашему мнению, самым важным является то, что рекомендации, сформулированные в настоящей работе, могут быть приняты во внимание при внесении изменений в существующие нормативные рамки или при разработке новых нормативных актов в контексте приведения национального законодательства в соответствие с действующими международными стандартами.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования нашли отражение в научных статьях, успешно представленных в рамках национальных и международных научных конференций, а также успешно использовались в преподавании курса «Правовая защита прав человека» в Академии им. Штефана чел Маре при МВД РМ.

ANNOTATION

Mariana Pavlencu, Legal Protection of Persons with Disabilities against Discrimination: Case of the Republic of Moldova. PhD Thesis in Law, specialty 552.01-Public law (constitutional). Chişinău, 2016

Thesis structure. The work consists of an introduction, 4 chapters followed, general conclusions and recommendations, a bibliography of 406 sources and annotations in romanian, russian and english, 11 annexes, 147 pages of basic text. The obtained results have been published in eight scientific works.

Key words: Disability, person with disabilities, persons with special needs, discrimination on the grounds of disability, rights and freedoms of persons with disabilities, instruments and mechanisms of legal protection of persons with disabilities.

Field of study. This work refers to the field of public law (constitutional).

The aim and objectives of work. The purpose of research is to identify, organize and analyze the most important tools, mechanisms of international, European and national legal protection for disabled people against discrimination in order to ensure effective integration of this group in society.

The scientific novelty and originality it is determined that it is noteworthy that although there are a significant number of research and publications on the topic of non-discrimination in general, topics relating to the protection of persons with disabilities against discrimination, unfortunately, was not subject to the current stage of investigation scientific multidimensional scale. Therefore, failure of the literature in the field and the investigation determines originality of this study, which comes to remove lacunar appearance in the field of research.

The solved scientific problem it is to develop recommendations for amendments to legislative acts of the Republic of Moldova, which are designed to ensure effective legal protection of persons with disabilities against discrimination, which will contribute directly to the adjustment of the national regulatory framework at international will be possible to determine methods of insurance and promoting the rights and freedoms of persons with disabilities and combat acts of discrimination on grounds of disability.

Theoretical value consists in determination and definition of such concepts as „*disability*”, „*person with disabilities*”, „*discrimination on the grounds of disability*” in the context of transformations of the international and national regulatory framework and systematization and analysis of the most important instruments and mechanisms of protection and promotion of rights and freedoms of persons with disabilities and discrimination prevention.

The applied value of work is conditioned by its scientific, practical, legislative, didactic value and may determine the conduct of new studies concerning the protection of rights and freedoms of persons with disabilities. The results of this research may constitute an important theoretical support in teaching some courses such as „*Human Rights*”, „*Constitutional Law*”, „*Social Assistance*” etc. However, the most important in our opinion is that the recommendations formulated in this work can be taken into consideration when amending the existing regulatory framework or when elaborating new regulations in the context of alignment of national legislation with the effective international standards.

Implementation of scientific results. The study results have been reflected in scientific articles successfully presented at national and international scientific conferences and successfully used for teaching cours: „*Legal Protection of Human Rights*” at the Ştefan cel Mare Academy under the Ministry of Interior Affairs of the Republic of Moldova.

PAVLENCU MARIANA

**PROTECȚIA JURIDICĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI
ÎMPOTRIVA DISCRIMINĂRII:
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA**

SPECIALITATEA: 552.01. – DREPT PUBLIC

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipărire: 13.09.2016

Formatul hîrtiei 60x84 1/16

Hîrtie ofset. Tipar laser

Tirajul 60 ex.

Coli de tipar: 1 c.a.

Comanda nr. 187

Tipografia „ADRIGA-VIS” SRL, mun. Chișinău, str. V. Alexandri 2

Tel: 022.72.77.70